

KRÁTKÉ ZPRÁVY A ZPRÁVY Z AKCÍ / REPORTS

Obnovení pobočky Muzea Českého krasu
v Hořovicích – Muzeum Hořovicka

Restoration of the Hořovice branch of the Museum of the Czech Karst

Dana Hradilová¹

Abstract

A new branch of the Museum of the Czech Karst was opened in the town of Hořovice on March 31, 2017. The permanent exhibitions of the museum are hosted by the so-called Old Castle, a building of medieval origin, which was reconstructed many times. The exhibitions are focused on the history of the local museum and on archaeological, historical and industrial evolution of the Hořovice Region.

1. Úvod

Obnovená pobočka Muzea Českého krasu se nachází v areálu Starého zámku v Hořovicích. Jedná se o mnohokrát přestavovaný areál původního středověkého hořovického hradu, později zámku. Stálé expozice vznikly v prvním patře východního křídla hlavní budovy zámku. Ke slavnostnímu otevření muzea společně s Městskou knihovnou v Hořovicích a Městským informačním centrem, které získaly do užívání nově opravené prostory v bývalé zámecké konírně, došlo za přítomnosti představitelů města Hořovic a Berouna, Středočeského kraje, Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, Ministerstva kultury ČR a široké veřejnosti dne 31. března 2017. Tímto dnem se do areálu Starého zámku vedle galerie soustředily i další významné kulturní a vzdělávací instituce města.

2. Z historie hořovického muzea

Zakládání lokálních muzeí se od konce 19. století stalo v českých zemích společenskou módou. Muzeum v Hořovicích vzniklo z podnětu městské rady v roce 1912. Správy se ujala muzejní komise zřízená při městském úřadě. Prvním správcem sbírek byl jmenován ředitel měšťanské školy Václav Los. Po první světové válce převzal jejich správu Václav Čepelák, po něm v roce 1925 nastoupil Josef Kraus. Muzejní památky zahrnovaly například sbírku mincí od Společnosti přátel starožitností nebo cechovní památky darované živnostenskými společenství. Muzeum sídlilo nejdříve v budově mateřské školy, kde užívalo v prvním patře dvě místnosti, v roce 1931 se přestěhovalo do prostor bývalé městské spořitelny. O rok později se správu ujal nově utvořený Muzejní spolek v Hořovicích. K slavnostnímu otevření Městského muzea v Hořovicích došlo 9. dubna 1933 výstavou staršího malířského umění. V roce 1935 se stal jednatelem spolku Josef Maličský, který v letech 1939–1941 postupně převzal správu muzea. V roce 1938 vyšla první publikace muzea – I. hořovická ročenka. Dle výkazu z roku 1945 čítala muzejní sbírka 1 500 inventárních čísel exponátů a 2 000 svazků knih. Ve svém regionu muzeum provádělo také od roku 1947 za peníze Státního archeologického ústavu archeologické výzkumy.

V roce 1948 získalo muzeum od státu do pronájmu zadní trakt hořovického Nového zámku. Jedno patro tvořily tři výstavní sály, zá-

mecká galerie, knihovna; v přízemí se nacházely depozitáře, pracovny a laboratoř. Ročně pořádalo zhruba dvě výstavy, první sezónu zahájilo v roce 1948 výstavou o revolučním roce 1848 v Hořovicích. Muzejní spolek byl roce 1950 rozpuštěn, jeho činnost částečně nahradil vlastivědný kroužek. V roce 1953 navštívilo muzeum 610 návštěvníků. K 1. lednu 1954 převzal správu muzea Okresní národní výbor v Hořovicích, po zrušení hořovického okresu přešlo pod správu Okresního národního výboru v Berouně. V roce 1957 dosáhla návštěvnost již 3 130 návštěvníků. První stálá expozice byla otevřena v roce 1958. Zahrnovala geologický vývoj hořovického okresu, archeologii, vývoj do feudálního období, zoologickou sbírku, cechovní památky, uměleckou litinu, interiér z období kapitalismu a poslední výstavní místnost se věnovala národopisu. V 60. letech muzeum spravovalo 4 000 inventárních čísel exponátů a 6 000 svazků knih.

V roce 1968 bylo hořovické muzeum přiděleno Okresnímu vlastivědnému muzeu v Berouně (v roce 1993 přejmenováno na Muzeum Českého krasu) jako detašované pracoviště pod názvem Vlastivědné muzeum Hořovice. V následujících letech byly muzejní expozice a pracoviště na zámku postupně umenšovány, což souviselo s havarijním stavem budovy Nového zámku, která nevytvářela pro sbírky důstojné zázemí. K definitivnímu uzavření expozic došlo na počátku 80. let v důsledku poškození stropů deštěm. V roce 1995 vznikla v přízemí nová expozice Umělecká litina na Podbrdsku z artefaktů hořovického sbírkového fondu, která musela v roce 2010 ustoupit novým zámeckým expozicím. Odborné pracoviště muzea zůstalo v prostorách Nového zámku ještě 5 let, než se přestěhovalo do jedné z budov v areálu Starého zámku.

V roce 2016 došlo k obnovení pobočky Muzea Českého krasu v Hořovicích pod názvem Muzeum Hořovicka. Nové expozice jsou zřízeny v prostorách Starého zámku, jehož majitelem se stalo v roce 2011 město Hořovice. Slavnostně byly otevřeny 1. března 2017.

Nová expozice Muzea Hořovicka má několik významových vrstev, které se vzájemně prolínají:

- cesta, kterou se z předmětu denní potřeby s určitou užitnou hodnotou stává sbírkový předmět (kulturní symbolický artefakt);
- proměny smyslu a významu instituce muzea (na příkladu Městského muzea v Hořovicích);

¹Muzeum Českého krasu, p. o., Husovo náměstí 88, 266 01 Beroun;

historik2@muzeum-beroun.cz

Český kras (Beroun), XLIII (2017), 37–42, 6 obr.

© Muzeum Českého krasu, p. o., Beroun

ISSN 1211-1643

ISBN 978-80-87708-10-1

Obr. 1. Sv. Anna Samotětí, polychromovaná dřevorezba, 1. polovina 18. století. Všechny fotografie Archiv MČK Beroun.

Fig. 1. St. Ann Self-third, polychromed wood carving, 1st half of 18th century. All photos Archive of the MCK Beroun.

Obr. 2. Expozice Nahlédnutí do minulosti Městského muzea v Hořovicích.

Fig. 2. Permanent exhibition A look into the history of the Town Museum in Hořovice.

- vývoj muzejní instalace a charakteristické dobové způsoby vystavování (od tradičních dřevěných vitrín, přes technické světelné instalace 70. let, výstavní panely až po interaktivní zážitkovou instalaci).

Tyto vrstvy jsou prezentovány prostřednictvím sbírkových předmětů místního původu (převážně z Hořovické sbírky Muzea Českého krasu).

3. Stálé expozice nového Muzea Hořovicka

3.1. Nahlédnutí do minulosti Městského muzea v Hořovicích

Úvodní stálá expozice se věnuje historii Městského muzea v Hořovicích. Návštěvník zde nahlédne do muzejního depozitáře z poloviny 20. století. V typických dřevěných vitrínách expozice ukazuje muzejní exponáty společenských a přírodovědných sbírek. Nejstarší pochází ze sbírky pro Národopisnou výstavu československou v Praze (1895), která byla později značnou měrou rozšířena prostřednictvím darů místních významných občanů, hlavně ale sbírkotvornou činností správců muzea. Součástí expozice je též dobový měšťanský interiér z počátku 20. století.

3.2. Sbírka kovových uměleckých a historických předmětů

Nejstaršími exponáty sbírky jsou archeologické nálezy z vrchu Plešivec u Rejkovic (bronzové depoty šperků, nástrojů a zbraní) a nálezy ze zříceniny hradu Valdeka (zbraně, ostruhy). Další exponáty tvoří výrobky místních firem zaměřujících se na produkci umělecké litiny, nejvíce je zastoupena litina komárovská. Slévárna Bří Čermáků vytvořila pro loterii Národopisné výstavy československé v Praze v roce 1895 medaile a plakety s portréty významných českých osobností. Firma B. Moutelík, umělecký kovoprůmysl v Hořovicích (Čechy) vyráběla plakety a sošky podle návrhů rezbáře Konstantina Buška nebo akademických umělců (např. Otakara Španiela, Ladislava Šalouna). Vystaveny jsou také náhrobní kříže z přelomu 19. a 20. století, nejpočetnější typ funerální litinové plastiky, chybí pouze typické drobné doplňky (tabulky INRI, tabulky s informacemi o zesnulém, svatozáře, drobné figurální plastiky). V hořovické expozici je též zastoupena stavební litina (jednotlivé části zábradlí, chrlíče). Smaltované nádobí představuje tradiční výrobu hořovické firmy Václava Schmidta, která patřila k prvním výrobcům v českých zemích. Prezentované cvočkařské výrobky patřily k vyhlášeným výrobkům hořovického regionu. Za unikátní lze považovat dochované modely gastronomických zařízení, jejichž výrobou se zabývala firma Otto Hofmann Hořovice. K vidění je též měděná kniha se jmény hořovických občanů padlých v první světové válce. Dříve byla uložena v původním podstavci sochy Obětovaného, památníku obětem první světové války v Hořovicích.

3.3. Za historií brdského lesa

Expozici dominuje dřevo nejen jako symbol brdských lesů, ale i jako materiál každodenního kontaktu našich předků. Nepřehlédnutelnou je mapa někdejšího hořovického fideikomisu z roku 1895 doplněná fotografiemi z památníku alba z roku 1919, které vytvořili zaměstnanci pro svého ředitele Jana Liebuse k 25. výročí služby (1894–1919). Mapuje hájenky, myslivny, zemědělské usedlosti, hospodářské budovy velkostatku, jejich obyvatele i zaměstnance. Dokládá dnes již neexistující místa, k jejichž zásadní změně došlo po vytvoření vojenského újezdu Brdy s dělostřeleckou střelnicí za první republiky.

4. Nejzajímavější exponáty expozic

4.1. *Figurální plastika slévače*, odlita v roce 1957 v národním podniku Československé závody naftových motorů, závod 03 Hořovice, podle sádrového modelu vypůjčeného ze slévárny národní

ho podniku Caloria v Příbrami. Impulsem byla umělecká výzdoba průmyslových závodů v SSSR, který zaměstnanci podniku navštívili v roce 1957. Model byl rozdělen na šest dílů, sochu formovali dva slévači 12 dnů, poté následovaly další úpravy, tj. svařování, apretura a konečná úprava. Socha se nacházela před vchodem nově postavené slévárny, kde stála i po listopadových událostech roku 1989. V roce 2011 ji městu Hořovice darovala firma Albixon, a. s., Praha, majitel části bývalého areálu podniku.

4.2. Litinový zvon zavěšený na dřevěné konstrukci, na plášti znak města Hořovic v horní části s nápisem WAPEN DER STADT HORZOWITZ 1736, pod ním rostlinný dekor, v dolní části linky. Pochází z věže původní hořovické radnice, do muzejních sbírek jej darovala městská rada v Hořovicích v roce 1912.

4.3. Korouhev cechu cvočkařského a zámečnického, s hřebem z tepaného plechu, ozdobnou šňůrou a střapcem, obdélníková, z hedvábného damašku, napnutá na kovovém rámu, na volném konci vystřižena ve dva zaoblené rohy, na jednom z nich střapce, při okrajích dracounová stužka a trásně. Obsahuje dvě olejomalby, na jedné z nich oddělená vyobrazení sv. Floriana a sv. Václava. Na druhé je vyobrazení cvočkařského znamení – dvouocasý lev drží v ruce srdce se třemi vějířovitě zabodnutými hřeby, znamení zámečnicků gryf s klíčem v pařátech, nad nimi lístkové snítky a iniciály panovníků. F. I. (Ferdinand I.) a F. J. (František Josef I.). Další nápisy zachycují jména představitelů cechu (M. Odl první starší, J. Stefan druhý starší, Č. Malinský první starší, D. Parizek druhý starší). Datace 1845, roku 1888 obnovena. Patrně z Hořovic.

4.4. Korouhev praskoleského rejcechu, s hřebem z tepaného plechu, z modrého damašku, napnutá na kovovém rámu, na volném konci vystřižena ve dva zaoblené rohy, na špičkách střapce s dřevěnými jádry. Na korouhvi jsou olejomalby – na jedné straně dva biskupové, na druhé cechovní znak rozdělený do devíti polí, v každém z nich znamení cechu zastoupených řemesel – horní řada: truhlářské, bednářské, zednické; prostřední řada: kovářské, řeznické, podkovářské; dolní řada: krejčovské, cvočkařské, ševcovské. Místo obvyklé kytice je žerď zakončena hliníkovou kopií nitkovaného vajíčka. Ve vrcholové části žerdi je navázána tmavě hnědá hedvábná rypsová stuha.

4.5. Portréty sourozenců Vojtěcha a Jana Nejedlých, olej na plátně, 20–30. léta 19. století. Autorem je Antonín Machek, ze souboru portrétů Osobnosti české obrozenecké vědy a kultury. Do muzejních sbírek obrazy věnovala v roce 1949 Marie Milada Šolcová, neteř Josefa Františka Nejedlého, prasynovce vyobrazených buditelů. Od stejné dávkyně pochází i nábytek, který je součástí vystaveného měšťanského interiéru.

4.6. Sv. Anna Samotřetí, polychromovaná dřevorezba, 1. polovina 18. století. Kvalitní barokní plastika je replikou vyhotovenou pravděpodobně podle gotické předlohy (soudě dle proporcionality jednotlivých figur). Restaurátorský zásah odhalil, že dřevorezba vznikla už v 17. století, a že původní polychromie byla značně poškozená. K novému polychromování došlo v 1. polovině 18. století (odhaleno při sejmutí znehodnocující přemalby z 19. století). Plastika pochází z rodiny Jakuba Vyskočila z Hořovic I, čp. 241. Do hořovických sbírek byla přijata v roce 1958.

Obr. 3. Expozice Sběrka kovových uměleckých a historických předmětů – cvočkařská dílna s ukázkou výrobků a cechovními atributy cvočkařů.

Fig. 3. Permanent exhibition „Collection of metallic objects of art and history“ – nailmakers' workshop with an exhibition of nail products and guild attributes of the nailmakers.

Obr. 4. Včelí úl, dřevěný, dvoudílný, skříňové konstrukce, v čele polychromovaná plastika sv. Floriána, polovina 19. století.
Fig. 4. A beehive, woody, of two-part cabinet layout, polychromed woody carving of St. Florian on the front, half of 19th century.

4.7. Sv. Barbora, polychromovaná dřevorezba, 1. polovina 17. století. Doplnky dřevorezby kalich a korunka (není vystavena, protože neodpovídá charakteru řezby velikostí ani provedením) jsou mladší. Kalich je větší, s rokokovou řezbou, zřejmě z jiné sochy. Hořovickému muzeu ji v roce 1950 daroval Václav Dvořák z Podluh.

4.8. Dřevěné boční strany alegorického vozu, který vystrojily vrbnovské železářny podle návrhu hořovického vrchního správce Josefa Böhma do slavnostního průvodu krajských delegací (za kraj berounský), který byl součástí lidové slavnosti odehrávající se 14. září 1836 v Praze na louce u Invalidovny u příležitosti korunovace Ferdinanda Habsburského a Marie Anny českým králem a královnou. Na levé bočnici vysázený z cvočků nápis *Zdráv buď král náš!* Bočnice z pravé strany má nápis *Zdráva buď královna naše!* Nátěr v královských barvách v bíločervených pruzích.

4.9. Znak brabat Vrbnů, dřevěný s modrým nátěrem, z cvočků vytvořeny lilie a břevno, patřil do tzv. cvočkařské dílny z Hořovic, která byla součástí alegorického vozu reprezentující typické řemeslo berounského kraje ve slavnostním průvodu krajských delegací při korunovaci Ferdinanda Habsburského a Marie Anny českým králem a královnou v roce 1836.

4.10. Jehlan s cvočky a hřeby, je šestiboký, jeho strany jsou rovnoramenné trojúhelníky s úzkým podstavcem. Tvoří jej lepenkové

desky potažené papírem bílé barvy, na kterém je narysováno a někdy i barevně zvýrazněno rozvržení míst pro zatlučení, případně přišití jednotlivých hřebů a cvočků. Jednotlivé druhy cvočků a hřebů jsou na desce ve třech úrovních, ke každé skupince je ručně psaná popiska. K jehlanu patřilo ještě šest desek s dalšími výrobky. Na jedné straně podstavce je napsáno jméno majitele a zároveň dárce – cvočkaře Františka Pelikána ze Svaté Dobrotivě.

4.11. Závěsný plechový znak cechu cvočkařů, v prosklené skříňce se závěsnou hruškou, polychromovaný. Cvočkařský znak tvoří kruhový věnec z lístků, uprostřed něj srdce s vějířovitě zabodnutými třemi hřeby, nad ním koruna podpíraná dvěma lvy, stojícími asi na miskách vah. Z jedné strany nápis *De Ce Ne 1824*, z druhé strany *I Fr Po II Ja Pr* – počáteční písmena jmen prvního a druhého staršího Jo St a Při 1873 (datum renovace).

4.12. Panna Maria Immaculata, je polychromovaná dřevorezba ze 17. století. Mimořádně kvalitní dřevorezba, drapérie, klidový esovitý pohyb a stavba figury odkazují k renesanci, základní polychromie vznikly v 18. století. Chybí kruh zlatých plastických hvězd kolem Mariiny hlavy (dle jamek na ramenou). Patrně na počátku 20. století došlo k opravě odpadávajících vrstev polychromie nánosem olejového emailu (snaha napodobit barokní monochromii). Tento rušivý bílý nátěr byl při restaurování odstraněn. V roce 1949 ji daroval muzeu hořovický hostinský J. Plecr.

Obr. 5. Expozice Za historií brdského lesa.

Fig. 5. Permanent exhibition about the history of forests of the Brdy Mountains.

Obr. 6. Souprava bicích vyrobená ze smaltovaného nádobí.
Fig. 6. Percussions done from old enameled cookware.

4.13. Včelí úl, dřevěný, dvoudílný, skříňové konstrukce, v čele je polychromovaná plastika sv. Floriána, polovina 19. století. V roce 1937 úl daroval městskému muzeu učitel Vrátný, který jej dostal od řídícího z Hluboše. Polychromovaný reliéf na úlu zobrazuje světce v toporném postoji s aditivně přiřazenými atributy. Dům, kopí a meč visí volně v prostoru, neúměrně velká hlava je posazena mimo osu těla. Zručný řezbář však dal obličej výraz a ornamentálně uspořádal palmety, úponky a rozviliny na prsním pancíři, holeních a přilbě rytířského brnění i hlavicích a oblouku u výklenku. Úl se skládá z horní plasticky dekorované části zakončené profilovanou věžičkou a spodní části s táflovými dvířky.

5. Interaktivní herní prvky pro děti a dospělé

Hned na chodbě muzea přivítá návštěvníky komiks, který ukazuje cestu přeměny předmětu každodenní potřeby v hodnotný muzejní exponát. V první místnosti najdou vitrínu se zásuvkami ukrýjícími předměty ze společenskovedných a přírodovědných oborů, které musí návštěvník poznat. Prostřední místnosti dominuje železný kotel, na který se promítá tavenina společně s chemickými značkami kovů, které návštěvník hádá. Na podiu pod oknem se nachází bicí souprava ze smaltovaných hrnců a talířů. Dále expozicí může zaznít píseň Cvočkař Danda (po spuštění tlačítka harmoniky). V poslední expozici se nachází imaginární latový strom s obrazovkami, na kte-

řích se promítají krátké tematické smyčky (kdo žije v lese, kdo žije ve stromě, řemesla spojená s péčí o les, s těžbou dřeva). Pro nejmenší návštěvníky tu je připraven hrací koberec s dřevěnými hlavolamy, stavebnicemi a hračkami. O venkovskou atmosféru expozice se stará včelí úl, z něhož vylétávají včely (zvuková smyčka, kterou spouští pohybové čidlo).

Během první sezóny v roce 2017 navštívilo nové expozice více jak 1 500 návštěvníků, někteří i v rámci akcí pořádaných muzeem (například první Hradozámecká noc). Muzeum Hořovicka bylo přihlášeno do kategorie Muzejní počin roku 2017 odborné soutěže *Gloria musealis*.

Námět a scénář expozic:

Mgr. Irena Benková, Mgr. Dana Hradilová

Výtvarné a architektonické řešení expozic, obsah audiovizuálních médií:

MgA. Tomáš Žizka, Doc. MgA. Tomáš Petráň, Ph.D.

Realizace expozic:

Scenografie, s. r. o., Trade Fides, a. s.,
Muzeum Českého krasu, p. o.